

„בית אחד העם“ בת"א.

קצת היסטוריה

ראשון למציעים את ייסודו של „בית אחד הבית. היורשים מצדם עלולים היו לתבוע את ע"כ" היה ד"ר חיים הררי, שפירסם רשימה על כ"ב „הארץ“, למחרת פטירתו של אחד-העם. ההצעה מצאה חן בעיני מקורבי אחה"ע ויורשיו, וי"י אלה שהשתדלו להגשים את ההצעה היו ה"ה גור-גרזובסקי, ח. ג. ביאליק ו"ה. רבניצקי ז"ל. לפי צוואת אחה"ע רבני יהודה גור וי"ח רבניצקי לאפטרופי כ"ב על מילוי הסעיף השלישי של הצוואה ב"סר מסירת הספריה הפרטית שלו בתנאים כספיים לספריה העירונית „שערי ציון“ וי"ח תלוי היה, במידה רבה דבר היוסד

היטי חדר-העבודה, ובתביעה חוקית זו היו שמים לאל רעיון יפה זה. האפטרופוסים הנ"ל החליטו לעכב לע"ע את מסירת הספריה של אחה"ע לשע"צ, לפנות לעיריית תל-אביב ולהציע לפניה את התכנית לייסוד „בית אחד-העם“, והיא אשר תקדיש את הבית לתפקיד הנ"ל. לפי הצעה זו תימצא ספריתו הפרטית של אחה"ע בתוך חדר-העבודה של המנות, לרבות הרהיטים שהיורשים הסכימו לוותר עליהם לצרכי הבית, וביתר החדרים תכונס כל הספרות היודאית-

ששת אלפים ומאתים כרך אלה שימשו
התחלה לספריה, "בית אחד-העם".

פתיחת הבית והרכב הנהלתו

בט"ו בשבט תרפ"ח (6.2.1928) נפתח הבית
רשמית באופן חגיגי, בנוכחות ראש-העיר,
ב"כ ההנהלה הציונית, המיסדים, מומניהם
וב"כ מוסדות-תרבות מרכזיים של הישוב.
מאז נפתח הבית ועד היום נתרבה אוצר-
הספרים באופן ניכר, והגיע לעשרים-
וארבע אלף כרך, לערך. הריבוי
באמתנות של הוצאות הספרים, הספריה
הלאומית ומוסדות שונים בארץ ובח"ל, וכן
מיחידים.

הרכב הועד, שנתמנה עם פתיחת הבית,
היה: נשיא הכבוד — ח. נ. ביאליק,
היו"ר — מ. דינגנוף, סגנו — א. ז. רבינוביץ,
המוזכר — ש. בן-ציון והגנבר — זאב גלוס-
קין, חברי-הועד האחריים היו: ד"ר חיים
בוגרשוב, י. ל. גולדברג, יהודה גור-גרזוב
סקי, ד"ר ש. ליון, רפאל סופרמן, שושנה
פרסיץ וי"ח רבינוצקי.

התפתחות הבית ואישורו כחברת מניות.
ההתפתחות באה, כאמור, ע"י מתנות רבות
שנתקבלו מיחידים וממוסדות, כגון הספריה
הלאומית וחברת דורשי האוניברסיטה בוואר-
שה, וכן ספריות רבות, ממנדבים, מעוזב-
נות וכו'.

בסוף מרץ 1930 נתאשר, "בית אחד-העם"
כחברת-מניות ע"י הרשם הראשי של ממשלת
ארץ-ישראל, למען יוכל הבית להתקיים
במסגרת חוקית. המייסדים הראשונים, שחת-
מו על תזכיר ההתאגדות, היו חברי הועד
שזכרו לעיל.

מלבד הדר-העבודה של אהה"ע, נמצאים
בבית שני חדרי-קריאה, אחד גדול המיועד
לקוראים הרגילים, והשני — קטן ממנו —
המיועד לקוראים-מלומדים; יתר התורים
משמשים כמחסני-ספרים של הספריה.
התפתחותה של הספריה היתה מהירה
בעשר השנים הראשונות. אך בעשר השנים
האחרונות הואט קצבה, עקב מלחמת-העולם
השניה ותורבן יהדות אירופה, ובשל קשרי-
הדואר הרופפים בשנות מלחמת העולם
השניה. בסוף תש"ט החיל אוצר הספרים
24590 כרך, מהם מאות ספרים יקרי-מציאות
ודפוסים עתיקים וגם ראשונים.

טית בכל הלשונות, שהיתה בספריה העירוני
נית, והבית שישא עליו את שם אחד העם,
יהיה פתוח יומיים בשעות קבועות לכל
שוהר מדע ותורה.

עיריית תל-אביב נענתה מיד להצעת
האפוסטרופוסים והחליטה עקרונית על הקדשת
הבית לשם ייסוד מוסד תרבותי, שהפרטים
עליו ידונו לאחר שהאפוסטרופוסים יגישו
הצעה מפורטת יותר.

ימים מספר לאחר החלטת העירייה התאסף
מספר מצומצם של ידידים ומכבדי זכרו של
אהה"ע, ובוצר בוועדה מצומצמת שעמה נמנו,
מלבד שני האפוסטרופוסים הנ"ל, גם ח. נ.
ביאליק, מ. דינגנוף, ש. בן-ציון, א. ז. רבר
נוביץ, י. ל. גולדברג וזאב גלוסקין. הועדה
הנ"ל באה בדברים עם ב"כ העירייה, והוסכם
ביניהם, כי העירייה מקדישה את הבית (שנר-
כש על-ידיה מאת ד"ר בי"צ מוסיגנון עוד
בשנת 1921 בשביל אחד העם — אשר סירב
לקבלו במתנה) עם חצרו לתכלית תרבותית-
ציבורית, ושם אהה"ע יקרא עליו. מועצת
העירייה מינתה ועד מידידיו הקרובים של
המנוח בתל-אביב — כל חברי הועדה המצומ-
צמת, שנוכרה לעיל בצירוף שלושת ב"כ
העירייה: הגב' שושנה פרסיץ, רפאל סופרמן
וד"ר ח. בוגרשוב — לשם פיקוח על הבית
וניהולו.

אחרי ישיבות אחדות של הועד נקבע הח-
לטית אופי הבית, באישורה של מועצת
העירייה, להיותו בית-אוצר של ספרות מדעית
בכלל, ושל מדעי היהדות, ארץ-ישראל
והמזרח לכל מקצועותיהם בפרט. ליד הספ-
ריה הותקן גם מקום-עבודה מיוחד לסופרים
ושוחרי-מדע. כדי למנוע פגיעה בצוואת
המנוח, לפיה הוקדשו ספריו לספריה העירוני-
נית שע"צ, הוחלט כי הספריה תיחשב כסניף
מיוחד אוטונומי של בית-הספרים העירוני.
חדר-העבודה של המנוח, לרבות אוצר ספריו
החשוב, נשאר למשמרת, כאשר היה בחי
אהה"ע על כל רהיטיו ותשמישיו. — למען
ישראל כזכרון מוחשי קיים לדורות.

כיסוד ספריה מדעית זו שימש אוצר ספריו
של אחד-העם — 2200 כרך — שהוקדש לפי
הצוואה לספריה העירונית בת"א, כאמור.
למען תוכל הספריה לספק את צרכי הקור-
אים ליבות, הועברו מהספריה העירונית
שע"צ לבית אהה"ע, המחלקות: ארץ-ישראל,
מדע היהדות וכו' — כארבעת אלפים כרך.

זו חלוקתם של הספרים לפי מחלקותיהם
המרוכזות:

16236 — מדעי היהדות (בעברית ובלועזית)

2402 — ספרות יפה (עברית ולועזית)

5605 — במדעי א"י, המזרח, פדגוגיה

ומדעים אחרים.

347 — מילונים, לכסיקונים ואנציקלופדיות.

מספר המבקרים בספריה מגיע בכל שנה לשלושים וחמישה אלף לערך. בשנת תש"ט נתחלקו המבקרים כדלהלן: מורים, סופרים וחוקרים — 5212; תלמידים ומתלמדים — 19868; איכרים ופועלים — 2046; פקידים ובעלי אומנויות חפשיות — 3023. סך כל המבקרים בתש"ט היה 30149.

הספרים, המנוצלים ביותר היו: ספרות העברית ותולדותיה, תנ"ך, דברי ימי ישראל, כדע א"י והמזרח, פדגוגיה, אנציקלופדיות ימילונים. מספר הספרים שהשתמשו בהם בשנה החולפת היה שבעים וארבעה אלף, חמש מאות ושישים ואחד. (74561).

בבית אחד העם עשירות ביחוד המחלקות של מדע ארץ ישראל והמזרח, תנ"ך, דברי

ימי ישראל ועתונות. הודות לכך היה ביכולתנו להשאל ספרים וקבצי עתונות לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, הספרייה העירונית, "שער ציון", "בית ביאליק" וכו'. מצד שני עמד הבית בקשרי תמיד עם הספרייה הלאומית, וקיבלנו ממנה בהשאלה ספרים רבים שהיו נחוצים לקוראינו לשם עבודות ספרותיות ומדעיות שונות.

בחדר העבודה של אחה"ע נמצא גם ארון מזוגג בו נמצאים מוצגים שונים מעזבונו. בתיקים מיוחדים נמצאים מאות רבות של מאמרים עליו, שנדפסו בעתונות היהודית בכל הלשונות, וכן כמה מאות ממכתביו המקוריים שבחלקם לא נתפרסמו.

הבית פתוח בשעות 9—12.30 בצהריים; 2.30—7 אחה"צ. הספרן הממונה על הבית מאז היווסדו — הוא כותב הטורים האלה.

במשך שנות קיומו הוציא הועד את "פרקי הזכרונות ואגרות אחד העם" ו"לקט" מכתבי אחה"ע. הופיעו, ביזמת הועד, כל כתבי אחד העם בכרך אחד בהוצאת "דביר" ו"ההוצאה היהודית".

יוחנן פוגרבינסקי